

[Experts](#)

Kaya dan miskin: Makna lebih luas dalam pandangan Za'ba, Islam, Rumi dan Falsafah

2 December 2025

Dalam suasana masyarakat yang sering mengagungkan wang ringgit, kejayaan hidup lazimnya dinilai melalui kemewahan kebendaan seperti jumlah kereta, nilai rumah atau ketebalan akaun bank. Walau bagaimanapun, pemikir Melayu, ulama Islam, tokoh sufi serta ahli falsafah dunia sejak sekian

---

lalu melihat makna kekayaan dan kemiskinan dengan pandangan yang jauh lebih luas. Menurut mereka, kekayaan sebenar terletak pada mutu jiwa, kekuatan akal, keluasan ilmu dan kecantikan budi.

Seseorang yang terperangkap dalam maksud sempit tentang harta sebenarnya sedang memiskinkan dirinya sendiri walaupun hidupnya bergelumang dengan kemewahan.

Pandangan Za'ba tentang Kaya Akal dan Kaya Budi

Za'ba melihat kemajuan bangsa sebagai hasil daripada kecerdasan akal dan kekuatan budi pekerti. Beliau sering mengkritik keadaan masyarakat yang malas membaca, tidak mengasah fikiran dan cepat berpuas hati dengan ilmu yang sedikit. Golongan seperti ini dianggap miskin fikiran kerana tidak berusaha menambahkan ilmu. Za'ba mengingatkan bahawa kemiskinan akal lebih bahaya daripada kemiskinan harta kerana harta boleh dicari, namun akal yang tumpul mengekang potensi diri dan bangsa.

Menurut beliau, kaya budi bukan hanya berkaitan sopan santun tetapi meliputi nilai seperti amanah,imbang rasa, hormat kepada orang lain dan kebijaksanaan dalam bertindak. Budi yang baik menjadi modal sosial yang mengangkat martabat seseorang walaupun hidupnya sederhana. Mereka yang miskin budi pula dilihat rendah oleh masyarakat meskipun berharta.

Islam dan Kekayaan Hati

Islam mengajar bahawa kekayaan tidak terletak pada banyaknya harta. Nabi Muhammad SAW menjelaskan bahawa kekayaan sebenar ialah kekayaan hati. Kaya hati menggambarkan sifat reda, syukur, tidak tamak dan tidak dikuasai hasad dengki. Orang yang hatinya kaya hidup dengan tenang walaupun harta sedikit kerana dia percaya bahawa rezeki ditentukan Allah.

Sebaliknya, orang yang kaya harta tetapi miskin hati sentiasa gelisah dan merasa tidak cukup. Inilah bentuk kemiskinan yang paling menyiksakan. Islam turut mengangkat kedudukan ilmu sebagai kekayaan. Orang yang menuntut ilmu berada di jalan yang diredai Allah dan menjadi manusia yang memberi manfaat kepada masyarakat. Harta tanpa ilmu boleh menjerumuskan seseorang kepada kezaliman dan kerosakan.

Pandangan Jalaluddin Rumi tentang Kekayaan dan Kemiskinan

Jalaluddin Rumi membawa dimensi kerohanian yang halus dalam membicarakan makna kaya dan miskin. Bagi Rumi, harta dunia bukan ukuran kekayaan. Malah harta boleh menjadi tabir yang menghalang manusia daripada mengenali Allah dan diri sendiri.

Rumi menekankan konsep kefakiran di hadapan Allah sebagai martabat tertinggi seorang hamba. Dalam Mathnawi, beliau menyatakan bahawa ramai orang kaya merayu di hadapan pintu Tuhan tetapi hamba yang benar-benar fakir disambut dengan penuh kasih. Ini menggambarkan bahawa orang yang merasa dirinya tidak memiliki apa-apa di hadapan Allah sebenarnya memiliki segalanya.

Rumi mengingatkan bahawa kekayaan dunia ibarat mimpi. Seseorang mungkin berasa bangga dengan kekayaan dalam mimpinya, namun apabila terjaga dia mendapati dirinya tidak memiliki apa-apa. Ajaran ini menegaskan bahawa harta hanyalah pinjaman sementara.

Dalam satu lagi ungkapan, Rumi menggambarkan bahawa ikan di laut tidak pernah berasa haus

---

tetapi manusia yang tamak masih merasa kekurangan walaupun dikelilingi emas. Tamak dianggap kemiskinan jiwa yang paling parah.

Bagi Rumi, cinta Ilahi ialah kekayaan yang tidak pernah berkurang. Dalam puisinya, beliau menggambarkan satu padang di luar konsep benar atau salah yang menjadi tempat jiwa berehat. Di situ semua keinginan dunia menjadi kecil dan tidak lagi menguasai hati.

Rumi sering mengingatkan bahawa ada tambang emas di dalam diri manusia. Namun, ramai yang sibuk mencari di luar sehingga melupakan khazanah batin yang sebenarnya tidak pernah habis. Beliau juga berdoa agar dijadikan fakir kepada Allah SWT dan bukan fakir kepada manusia. Kefakiran kepada Allah SWT dianggap kekayaan abadi sedangkan kekayaan dunia adalah sejenis kemiskinan yang panjang.

Rumi merumuskan pandangannya melalui satu gagasan yang sangat mendalam. Orang yang merasa cukup dengan Allah SWT ialah manusia paling kaya. Orang yang mengejar dunia tanpa henti pula ialah manusia paling miskin walaupun menguasai tujuh benua.

Ahli Falsafah Dunia dan Makna Kekayaan Jiwa

Ahli falsafah Yunani seperti *Socrates* melihat bahawa kemiskinan sebenar bukan pada sedikitnya harta tetapi banyaknya keinginan. Ketamakan membuat manusia miskin walaupun memiliki harta yang melimpah. Sementara itu, Aristotle menegaskan bahawa kebahagiaan sejati hanya tercapai melalui kehidupan berakhlak dan berilmu. Harta hanyalah alat yang boleh mendatangkan manfaat jika digunakan dengan hikmah, namun ia juga boleh memudaratkan jika salah urus.

Pandangan ini selari dengan ajaran Al-Ghazali yang mengingatkan bahawa harta tanpa ilmu dan takwa ibarat air laut yang semakin diminum semakin menambah rasa haus.

Kekayaan Lain yang Tidak Ternilai

Selain kekayaan akal, budi, hati dan jiwa, terdapat bentuk kekayaan lain yang sering diabaikan. Antaranya kaya ilham yang melahirkan kreativiti dan penyelesaian masalah. Kaya empati pula memupuk kemanusiaan dan memahami kesusahan orang lain. Kaya masa menunjukkan keupayaan mengurus keutamaan hidup. Kaya pengalaman pula terbina hasil jatuh bangun yang mendewasakan seseorang. Kekayaan seperti ini tidak memerlukan harta tetapi menghasilkan kebijaksanaan yang sangat bernilai.

Kesimpulannya, jika direnungkan pandangan Za'ba, Islam, Rumi dan ahli falsafah dunia, semuanya membawa kita kepada kesimpulan yang sama. Harta ialah sesuatu yang boleh hilang dengan cepat. Namun, kekayaan dalaman seperti ilmu, akhlak, cinta Ilahi, budi pekerti dan hati yang tenang akan kekal bersama manusia sepanjang hidup dan menjadi bekalan di akhirat.

Persoalannya kini mudah tetapi mendalam. Adakah kita sedang mengejar kekayaan yang akan kita tinggalkan atau kekayaan yang akan kekal menemani kita selama-lamanya?

Oleh: Ahmad Ibrahim

E-mel: ahmadbi@umpsa.edu.my

Penulis adalah Pensyarah, Pusat Sains Kemanusiaan (PSK), Universiti Malaysia Pahang Al-Sultan Abdullah (UMPSA).

Rencana ini merupakan pandangan peribadi penulis dan tidak menggambarkan pendirian rasmi Universiti Malaysia Pahang Al-Sultan Abdullah (UMPSA).

- 144 views

[View PDF](#)